

Бранка Б. Огњановић
Универзитет у Нишу
Филозофски факултет
Депарتمان за немачки језик и књижевност

УДК 177.1+159.942]:821.122.2.09
DOI 10.46793/Uzdanica19.1.257O

Оригиналан научни рад
Примљен: 1. март 2022.
Прихваћен: 10. јун 2022.

ЕМПАТИЈА КАО РАЗВОЈНИ ЗАДАТАК У ПАРЦИФАЛУ ВОЛФРАМА ФОН ЕШЕНБАХА

Айсиџракиј: Рад представља преглед досадашњих приступа у тумачењу кључнога задатка за развој протагонисте Парцифала у истоименом роману Волфрама фон Ешенбаха, наиме, стицања емпатије и постављања правога питања краљу Светога Грала. Циљ рада је да се укаже на значај емпатије за Парцифалов развојни пут од наивности (*tumpheit*) и недостатка искустава везаних за конвенције витешкога друштва до потенцијалне зрелости и мудрости (*wisheit*), за које је упитно да ли су део унутрашњег, аутентичног процеса развоја или пак последица пуке послушности. У те сврхе се најпре дефинише појам емпатије, која се може посматрати двојачко – као психолошки појам и као једна од врлина у оквиру средњовековног витешког система врлина (*ritterliches Tugendsystem*), затим се анализирају Парцифалово детињство и васпитање као узрок првобитне наивности и недостатка саосећања, како би се напоследку указало на кључне сцене у замку Светога Грала Мунзалфеше (*Munsalvaesche*) и на његов однос према рођацима, у оквирима којих стиче способност емпатије и функционалног укључивања у друштво свога доба и развија се као личност.

Кључне речи: витешке врлине, Парцифал, развојни задатак, саосећање, средњовековна књижевност.

УВОД

Роман *Парцифал* Волфрама фон Ешенбаха обухвата две велике средњовековне легенде: легенду о краљу Артуру (*Matière de Bretagne*¹) и легенду о Светоме Гралу. Обе келтске приче су до немачких писаца стигле за-

¹ Средњовековни француски песник Жан Бодел (Jean Bodel) је у епу *Песма о Саксонцима* (*Chanson des Saisnes*) навео да постоје само три приповедачке грађе с којима свако треба бити упознат: о Француској и Карлу Великом, о Британији и краљу Артуру и о великом Риму, односно антици: „Ne sont que trois matieres à nul home entendant: de France et de Bretagne et de Rome la grant” (Бодел 1839: 1).

хваљујући средњовековним француским романима², пре свега Кретјена де Троа (Chrétien de Troyes), а кроз прераде и обраде су се и удаљиле од свог првобитног значења, те представљају неретко позадински наратив у коме до пунога изражаја долази идеализована слика немачког витешког друштва високог средњег века. У досадашњим истраживањима *Парцифала* истоимени протагониста је описан као „лик који мора да се избори за свој пут методом покушаја и погрешака, од незнања до мудрости и од фасцинираности светом чула до препознавања виших домена искустава”³ (Хачинс 2012: 1). Ова метода понајвише се огледа у централном задатку који је постављен пред њега, односно проналаску Светога Грала и преузимању улоге његовог краља, у чему Парцифал испрва, као неосетљив младић подучен да не буде исувише знатижељан, није био успешан, но наивна грешка, премда је изазвала гнев и допринела губитку витешке части, доцније је могла бити исправљена. У фокусу рада је емпатија која представља кључ за решење како проблема Парцифаловог сазревања, тако и ослобађања Анфортаса мука и прослеђивања позиције краља Светога Грала, а циљ је првенствено да се пружи преглед постојећих приступа у тумачењу стицања емпатије као Парцифаловог развојног задатка⁴.

ПОЈАМ ЕМПАТИЈЕ У ПСИХОЛОГИЈИ И У СРЕДЊОВЕКОВНОМ ВИТЕШКОМ ДРУШТВУ

Емпатија почива на свести о томе да други људи имају другачија осећања и перспективе од нас, на способности да се разумеју сопствене и туђе емоције и, напослетку, на разумевању тога какав одговор или чин би могли помоћи другој особи да се осећа боље. За развој емпатије је од централног

² Зобеница (2007: 545) наводи да, иако се Грал први пут појавио у француској књижевности, његова предисторија почиње већ с усменим келтским, велшким и ирским предањима. Ема Јунг и Марија Лујза фон Франц (1998: 19) пак истичу да приче о Гралу имају порекло у двострукој психичкој потреби: да се детаљније размотри централни симбол хришћанске религије и да се на креативан начин суочи с неразрешеним проблемима као што су сексуалност, сенка и уопште несвесно.

³ У оригиналу: „a character who has to win his way through trial and error, from ignorance to wisdom, and from fascination with the world of the senses to recognition of higher realms of experience”. Цитате је превела ауторка рада.

⁴ У српској германистици се може пронаћи само један рад посвећен (искључиво) *Парцифалу* Волфрама фон Ешенбаха под називом *Културолошки аспекти његовог романа Волфрамовој Парцифалу на српски језик*, у коме се истиче да је роман „и савременој немачкој култури [...] у тој мери постао стран, да је већ више пута (најмање тринаест) преведен са средњевисоконемачког на нововисоконемачки језик” (Зобеница 2013: 743), али и да тек предстоји објављивање превода на српски језик.

значаја однос са родитељима или старатељима⁵, те деца која се осећају безбедно и вољено могу развити већи капацитет за разумевање туђих емотивних потреба, као и за просоцијално и морално понашање. Десети (2010) наглашава да овај појам обухвата широк спектар дефиниција: од осећања бригае за друге људе који нас мотивише да им помогнемо, преко проживљавања емоција које су идентичне туђим емоцијама, све до когнитивне способности разумевања шта друга особа мисли или осећа, при чему се афективне компоненте појављују већ у раноме детињству, док је ток развоја когнитивних компоненти обично дужи⁶. Макдоналд и Месинцер (2010: 5, 17–19) сматрају да је емпатија као способност концептуализације туђе искуства кључна за интернализацију правила, просоцијално и алтруистичко понашање, развој социјалних вештина, квалитетне односе са другим људима – и за постајање, уопштено, друштвено компетентном особом са значајном друштвеном повезаношћу са другим људима.

У средњовековном контексту се појављују два појма која би се могла делимично поистоветити са данашњим психолошким појмом емпатије (*Mitleid*), а то су *misericordia* и *compassio*, при чему се први односи на саосећање са другима, док се други чешће користио у религијском значењу као саосећање са Исусовом патњом, но долазило је и до преклапања у њиховој употреби (в. Штермер-Кајза 2002: 66–67). На српски језик би се појам *misericordia* могао превести и као 'милосрђе'. Подразумевао би потенцијално изједначавање афеката на основу перцепције или разумевања емотивног стања у коме се налази друга особа (в. Мертенс Флори 2006: 10), али и практичне аспекте саосећања, за разлику од трансцендентне конотације појма *compassio* (Фишл 2016: 79). Фишл (2016: 89) наводи да је средњовековни концепт емпатије имао корене у антици и у Аристотеловој филозофији, док Штермер-Кајза (2002: 76–77) као централни појам на средњевисоконемачком језику издваја *erbarmen/erbernde*, излиставши као сродне речи *gnade, hulde, milte, triuwe, helpe, klage, jamer, troesten, leit, reht, ere*. Међу наведеним појмовима могу се препознати и поједине средњовековне витешке врлине, које су се односиле на личне норме (*êre* – витешка част; *hôher muot* – добро расположење; *mâze* – умереност, суздраност; *stete* – постојаност⁷; *zuht* – витешко образовање) и на социјалне норме (*diemiete* – понизност; *giete* – дружељубивост; *höveschkeit* – љубазност; *manheit* – јунаштво, одважност; *milte* – великодушност; *minne* –

⁵ Као кључан фактор издваја се мајчинска топлина и љубав (в. Макдоналд, Месинцер 2010: 13).

⁶ Мартин Хофман (2000: 5) разликује пет видова емпатије: три пасивна (мимикрију, класично условљавање, директно повезивање симптома које показује жртва или ситуације у којој се налази са личним прошлим болним искуствима) и два виша, когнитивна (посредовану асоцијацију и замишљање туђе перспективе).

⁷ Бумке (1991: 303) наводи како се *stete* може појаснити уз помоћ хришћанско-латинског термина *constantia*, док је умереност као *mâze* могла бити и *temperantia* и *medietas*.

љубав, посвећеност и служба дами; *triuwe* – верност) којима је требало тежити како би се стекао углед у дворскоме друштву високог средњег века.

Идеја о витешком систему врлина потекла је из каснијег периода, кад је Густав Ерисман⁸ покушао да повеже средњовековне витешке кодексе понашања с античким системима етике (в. Класен 2010: 2281; Штро 2011: 670). О Парцифалу је написао да су у роману приметне врлине као што су храброст и верност (*manheit, triuwe*) које је протагониста наследио, а уз то и понизност и самоспознаја које су га одвеле до витешког духовног уздигнућа у симболу Светога Грала, док је Парцифалово образовање поделио на два дела: оно што је научио у младости (*scham; unfuoge meiden*; не постављати превише питања) и оно што је изучио касније у директноме сусрету са витешким светом (*milte, güete, diemüete*; не уздизати се над јаднијим од себе) (в. Ерисман 1919: 210–211). Премда је Ерисманова теорија данас упитна, будући да у самоме средњем веку није постојао разрађен систем витешких врлина, већ су песници насумице набрајали врлине које су сматрали пожељним⁹ и које су се уклапале у идеализовану слику витезова, може се уочити да у вези са каснијом фазом Парцифаловог развоја наглашава као битне особине великодушност и понизност, односно разумевање туђе ситуације и просоцијално понашање које обухвата и посматрање туђе патње са саосећањем. Бумке (1991: 302) такође међу витешким врлинама издваја превасходно понизност, коју је витез према другим људима исказивао у виду сажалења и милости, што се поклапа с одликама емпатије.

Младога витеза попут Парцифала понос и непознавање витешког система врлина могу врло лако довести до пропасти и удаљити га од зацртане судбине и процеса индивидуације, те је неопходно да научи управо како да буде понизнији и да пронађе баланс и праву меру између знатижеље и здраве забринутости за друге људе.

⁸ Његова теорија је касније постала предмет расправе међу германистима и другим немачким филолозима, а критиковао ју је нарочито Ернст Роберт Курцијус (Ernst Robert Curtius).

⁹ Бумке (1991: 302, 311) сматра да су песници наводили верске, моралне и друштвене концепте без било каквог нарочито смисленог редоследа, те да је дворски идеал витештва био у потпуном контрасту у односу на друштвену стварност племићкога живота у високом средњем веку.

ПАРЦИФАЛОВА ДРУШТВЕНА НАИВНОСТ И ПУТ КА РАЗВОЈУ ЕМПАТИЈЕ

Парцифал је одрастао у изолованоме месту Солтане (Soltâne), где је мајка Херцелојде (Herzeloyde¹⁰) настојала да га у забити и сиромаштву заштити од опасности дворске културе и витешкога живота, што је сматрала неопходним након погибије њеног супруга и Парцифаловог оца Гамурета (Gahmuret) који је напустио породицу у потрази за још једном витешком авантуром и неговањем витешке части. Парцифалу је, стога, упркос предодређеној судбини да постане наредни краљ Светога Грала, ускраћено витешко образовање и васпитање, те су му непознате друштвене конвенције и витешке врлине; штавише, на самоме почетку романа се у више наврата истиче његова наивност/незрелост (*Parzival, der tumber*, нпр. в. Ешенбах 2017: 121). Херцелојде му чак не говори ни које је његово име, тако да Парцифал није упознат са сопственим идентитетом, већ је само „добар, драги, лепи син” – „Bon fils, cher fils, beau fils, само тако су ме звали они који ме познају код куће”¹¹ (Ешенбах 2017: 110) – преноси му површну слику спољашњег света, религије и Бога и у тренутку кад Парцифал одлучује да ипак оде у свет како би постао витез, даје му одећу која не приличи витезу већ луди, у жељи да га заштити: „Мој син треба да носи одећу за луду на своме блештавоме телу! Уколико га онда прегуку и избатинају, вратиће се мени”¹² (Ешенбах 2017: 100). Њена настојања да заштити сина могла би се протумачити као добронамерна забринутост мајке која је доживела тешку судбину изгубивши супруга због витештва, но по Парцифала су вишеструко кобна јер не поседује одговарајуће вештине, а ни разумевање начина функционисања друштва да би успео да се снађе у њему, што га доводи у низ незахвалних ситуација у односу према другим витезовима; не поседује ни развијену понизност и емпатију, па реагује хладно у сусрету са повређеним Анфортасом; дискутабилно је у којој мери је могуће да уопште накнадно развије истинску емпатију која би била интринзично мотивисана и да не буде вечити дечак за кога мајка очекује да ће јој се вратити да га заштити од окрутнога света.

Као битан мотив приликом анализе Парцифаловог детињства проведеног с мајком критичари су издвојили птице, где се назире потенцијал за емпатично понашање. Парцифал убија птице, због чега је касније тужан (в. Ешенбах 2017: 93–94): „Није могао остати при овој јединој навици: сопственим рукама је резбарио лукове и стреле и погодио је пуно птица које је

¹⁰ Њено име би значило *jagi srca*, што је делимично проузроковано губитком мужа, али касније и губитком сина, будући да је умрла од боли кад се Парцифал отиснуо на херојски пут.

¹¹ У оригиналу: „Bon fils, cher fils, beau fils, nur so hat mich genannt, wer mich daheim kennt.”

¹² У оригиналу: „Mein Kind soll Narrenkleider auf seinem leuchtenden Leib tragen! Wird er dann gerauft und geprügelt, so kommt er wohl zu mir zurück.”

пронашао. Али кад би погодио птицу чија је песма раније гласно одјекивала, плакао је и чупао се, светио се самоме себи преко своје косе¹³. Иако делује као да се каје и да му је жао, питање је колико је заиста способан да етички сагледа сопствене чинове. Гринфилд (2004: 144) се усредсредило на везу између мајчиног посматрања Парцифалове туге због птица и тумачења птичје песме као радости (*vreude*) мине, будући да је као син витеза, а и сам будући витез, морао наследити осетљивост за љубав, те наводи да на њена даља питања о почињеним делима ипак не може одговорити јер иако је способан да (са)осећа, то не може и вербализовати, што потенцијално указује на постојање афективне емпатије и повезаности како са природним светом који га окружује, тако и са витешким друштвом, али не и на развијену когнитивну способност промишљања туђе боли и разлога зашто жали. Казанова (2011: 17–18) се надовезује да песма птица не мора нужно бити само топос минезанга и чежње за љубављу, већ и потврда тога да је Парцифалов живот у шумској изолацији могуће интерпретирати као живот у рајскоме стању, при чему му мајка онемогућује да се развија, да стекне одговарајуће витешко васпитање и да њено прижељкивање његовог повратка у усамљено место Солтане није одраз бриге, већ себичности.

Парцифалу у настојању да се осамостали и да се развије у витеза у пресудним моментима помажу као учитељи Гурнеманц и Трефрицент. Гурнеманц пак примећује врло брзо да је Парцифал брбљив попут малог детета и да се константно позива на оно чему га је подучила мајка (уп. Куске 2018: 52): „Причате као мало дете. Како би било кад бисте у потпуности ћутали о својој мајци и уместо тога прихватили друге информације?”¹⁴ (Ешенбах 2017: 132). Сматра да је неопходно да му да савет у вези са понашањем у складу са витешким кодексима и хришћанским начелима, те истиче као битне врлине част, великодушност, добродушност, понизност, вољу да се помогне другима, праву меру и галантно опхођење према женама (уп. Исто: 133–134), при чему Казанова (2011: 28) у Гурнеманцовом савету издваја средњовековне врлине *milte*, *güete*, *erbärme* и *diemüete*. На основу Гурнеманцових савета Парцифал постаје привидно способан да постане део витешкога друштва, но он ове особине усваја и даље попут послушнога детета, без критичког размишљања и темељнога разумевања зашто је битно неговати баш саосећање или понизност. Његов психички развој остаје на истоме ступњу, а иако прихвата савет, не поседује свест о своме понашању којим управљају емоције и *tuntheit* (уп. Засенхаузен 2007). Буквално схвата и Гурнеманцов савет да „не

¹³ У оригиналу: „Es konnte nicht bei dieser einzigen Gewohnheit bleiben: Bogen und Bölzchen, die schnitzte er sich mit eigener Hand, und schoß viele Vögel, die er fand. Wenn er aber den Vogel erschossen hatte, dessen Gesang vorher so groß erschallt war, so weinte er und raufte sich, ließ die Rache an seinem Haar aus.”

¹⁴ У оригиналу: „Ihr redet wie ein kleines Kind. Wie wär’s, wenn ihr von eurer Mutter ganz schweigen würdet und stattdessen andere Informationen wahrnähmt?”

треба превише да пита ни да тражи”¹⁵ (Ешенбах 2017: 133) од других, те да је примерено понашање одговорити другима на питања, али не бити превише знатижељан. Управо се у неспособности да се увиде емоционална стања других људи и да се питања ускладе са оним што се потенцијално перципира или осећа као њихова патња огледа и Парцифалов недостатак капацитета за емпатију, али и недостатак способности да сагледа самога себе и разуме и сопствену личност. Парцифалов однос према Анфортасу, краљу Светога Грала с којим долази у сусрет након што је примио Гурнеманцове савете, пример је како неосетљивост може да спречи протагонисту да у правој тренутку постави питање које ће уједно ослободити другог патње и представљати корак даље на његовом путу сазревања.

Премда је имао и раније прилику да упозна Анфортаса, кључна је сцена која се одвија у мистичном замку Грала Мунзалфеше који се налази на другој равни постојања. Трагајући за мајчином кућом, Парцифал не успева да је пронађе, али зато наилази на други свет, земљу снова, визија и несвесног која ипак одговара ономе што је тражио (Јунг, Франц 1998: 66). У замку обитавају витезови Светога Грала који се према придошлици Парцифалу односе љубазно и с поштовањем, но атмосфера је напета и влада туга јер Анфортаса треба ослободити мука. Анфортас је, наиме, у Ешенбаховом *Парцифалу* представљен као Парцифалов ујак, брат Парцифалове мајке Херцелојде, који је згрешио против Светога Грала, односно тешко је рањен отровним копљем током борбе у служби забрањене мине (*Minnedienst*) према Оргелузи¹⁶, те је осуђен на живот у патњи све док се не појави особа која ће га упитати шта га мучи (уп. Сакер 1963: 52; Вилсон 1960: 553). За Парцифала је боравак у замку, међутим, необично и несвакидашње искуство – окружен је раскошним дворанама, драгим камењем, храном и пићем, витезовима, па и дамама које се окупљају око Грала¹⁷, а који је носила краљица¹⁸ „јер је била чедна и избегавала превару, а њега може да носи само чиста девица, јер је изузетно тежак” (Зобеница 2007: 565), стога је опчињен оним што види. Краљева патња не оставља утисак на њега, штавише, Парцифал потенцијално и доприноси продубљењу његове патње својом хладном равнодушношћу (уп. Виганд 1978: 454). На моменат разматра само оно чему га је подучио Гурнеманц: „Гурнеманц ме је посаветовао, у великој оданости и без подму-

¹⁵ У оригиналу: „Ihr sollt nicht allzu viel erfragen oder erbitten”.

¹⁶ Е. Јунг и Франц (1998: 155) наводе да се овде огледа психолошка и усмеравајућа функција Грала у циљу достизања целовитости, будући да не дозвољава краљу да воли ниједну другу жену осим оне коју му је Грал прописао.

¹⁷ Зобеница (2007: 554–555) наводи да код Ешенбаха Грал није ни чинија, ни пехар, већ предмет (*dinc*), мистериозни камен (*lapsit exillis*), који су на земљу спустили неутрални анђели након Луциферовог пада.

¹⁸ Краљица Грала је заправо Анфортасова сестра и Парцифалова тетка која се зове Repanse de Schoye.

клости, да не треба пуно да запиткујем”¹⁹ (Ешенбах 2017: 185). Стриктним тумачењем правила лишава и Анфортаса и себе боље будућности. Иако је због Анфортасове болести у замку горела ватра, а он био прекривен топлом одећом, иако на кревету види старог, оболелог човека и иако му краљ чак поклања свој мач (уп. Исто: 179–186), што указује на Парцифалову судбину да буде његов наследник, емпатија је изостала.

ПОСТАВЉАЊЕ ПРАВОГА ПИТАЊА

Ни по одласку из замка Мунзалфеше Парцифал се не бави (само)рефлексијом, нити поседује свест о томе шта је учинио. Неопходно је да га споредни ликови као што су рођака Сигуне (уп. Ешенбах 2017: 197–198) и весница Грала Кундрие подсети на саосећање и да му појасне зашто се није понео као прави витез. Кундрие га проклиње пред Артуровим витезовима округлог стола:

Кад је тужни рибар седео тамо без радости и утехе, зашто га нисте ослободили јада. Показао вам је терет чемери, вама, неверноме, страноме госту! Требало је да покажете милост према његовој невољи. Уста су вам била празна, [...] празна као ваше срце²⁰ (Исто: 244).

Трефрицент му такође појашњава да је у сродству с краљем Грала и какав је грех починио тиме што није поставио право питање. Кроз разговор Парцифал схвата да је нанео бол људима – мајци која је умрла од туге због одласка сина, витезу Итеру којег је убио током борбе, а који му је исто био рођак, као и Анфортасу који је наставио да пати зато што није показао емпатију. Сазнавши ко је краљ Грала, који је за њега до тада био непознат, приморан је на размишљање, а уједно сазнавши и да је починио грех тиме што се превише ригидно држао Гурнеманцовог савета схвата да је погрешно, премда му није у потпуности јасно у чему се огледа природа његове грешке. Назире се когнитивна свест о туђим осећањима, но не нужно и истинска пројекција самога себе у њихове муке (*Einführung*, уп. 34). Трефрицент му каже да ако поседује оданост, мора саосећати с Анфортасом (уп. Грин 1982: 201), те је фокус наметања емпатичнога погледа на Анфортасову судбину на сродничким везама и на витешким идеалима. Парцифал је упитао свога

¹⁹ У оригиналу: „Gurnamanz hat mir geraten, in großen Treuen, ohne Hinterhältigkeit, ich sollte nicht viel fragen”.

²⁰ У оригиналу: „Als der traurige Fischer da saß ohne Freude und ohne Trost, warum ihr ihn nicht aus dem Seufzen erlöst habt. Er hat vor euch getragen die Last des Jammers, ihr höchst treuloser fremder Gast! Seine Not sollte euch erbarnt haben. Daß euch der Mund leer werde, [...] leer wie euer Herz ist”.

ујака Анфортаса по другоме доспећу у замак Грала како је, након чега га је ослободио патње, али испоставља се да је, иако је донео олакшање и рањеном Анфортасу и члановима витешког друштва у Мунзалфешеу, фокус и даље ипак на њему и његовом ослобађању и развоју. Овакав потез му је омогућио да постане краљ Грала и да препозна праве врлине.

Вудс (1975: 4) указује при томе на битно питање: како протагониста може уопште препознати себе како би тежио самореализацији, за које релевантним сматра не само постављање правога питања већ и доцнију борбу између Парцифала и његовог полубрата Фајрефица (Feirefiz). Надовезавши се на претходна тумачења Петра Вапневског (Peter Wapnewski) о мотиву борбе између рођака (*Verwandtenkampf*), као и на теорије Отоа Ранка (Otto Rank) о дуплирању и пројекцији, долази до закључка да је „херојева истинска реализација сопства у понизности препознавања свога противника као аспекта самога себе”²¹ (Исто: 7–9), што се може поистоветити с појмом и циљем емпатије. У тренутку кад је приморан на то да се суочи с неким ко је истовремено и део њега са сличним особинама и животним циљевима – имају истога оца, учествују у биткама, учествују у авантурама и привлаче их изазови, али поседује, осим тога, и различите особине – Фајрефицово егзотично, оријентално порекло, може да сагледа ситуацију и из туђе перспективе и да интегрише витешке врлине. Схвата хришћанску идеју да други заслужују помоћ и да поседују инхерентну вредност самим тим што постоје на овоме свету, да постоји истина која се скрива у њима, а која је такође и истина која се налази и у њему самом (Исто: 18).

ЗАКЉУЧАК

У *Парцифалу* Волфрама фон Ешенбаха представљена је средњовековна, но свакако и универзална, прича о проналаску самога себе и прихватању друштвеног етоса. Усвајањем моралних вредности и кодекса части витезова и хришћанства протагониста Парцифал треба да се отисне на пут индивидуације, која обухвата сазревање, превазилажење младалачке наивности, егоцентричне безосећајности и недостатка емпатије. Емпатија је при томе описана као способност да се сагледа туђа перспектива, да се увиди туђа патња и да се понаша на одговарајући начин који би могао помоћи особи која пати. Парцифалов недостатак емпатије потекао је из његове заштићености и настојања мајке да га држи на дистанци од витешкога друштва које је сматрала кривим за смрт свога мужа. Последице витешког васпитања које није стекао у младости, као и безосећајности, биле су вишеструке и одразиле су се на његов

²¹ У оригиналу: „the hero’s true realization of self is in the humility of recognizing his opponent as an aspect of himself”.

однос према блиским ликовима с којима је био у сродству, а да тога није био ни свестан. Као централна проблематика везана за емпатију издваја се његов сусрет са краљем Грала кога треба да ослободи патње, но то му успева тек из другог пута и чак и тада је упитно у којој мери се то догодило јер је заиста успео да напредује на своме путу индивидуације, а у којој мери су на њега и даље утицали други ликови, попут Сигуне, Кундрие и Трефрицента, који су покушали да га усмере и да му појасне где је згрешио и у чему се огледа његов грех. Парцифал успева да постави питање, а назире се напредак по питању емпатичности и у односу према полубрату Фајрефицу. Напоследку, може се закључити да је тумачење развојног задатка стицања емпатије обрађено детаљно у досадашњој литератури, те и да је препознато као један од одлучујућих момената за његов емотивни развој од изолованог дечака без витешког образовања ка смерном витезу који може да се укључи у друштво свога доба, да разуме његове конвенције и да се опходи према другим људима на милосрдан начин, уваживши њихове емоције и погледе на свет, за шта је емпатија од кључнога значаја.

ЛИТЕРАТУРА

- Бодел (1839): J. Bodel, *La Chanson des Saxons*, Paris: J. Techener.
- Бумке (1991): J. Bumke, *Courtly Culture: Literature and Society in the High Middle Ages*, transl. by Thomas Dunlap, Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Виганд (1978): H. J. Weigand, Spiritual Therapy in Wolfram's *Parzival*, *The German Quarterly*, vol. 51, no. 4, American Association of Teachers of German, Wiley, 444–464.
- Вилсон (1960): H. B. Willson, The Grail King in Wolfram's 'Parzival', *The Modern Language Review*, vol. 55, no. 4, Modern Humanities Research Association, 553–563.
- Виспе (1990): L. Wispé, History of the concept of empathy, In: N. Eisenberg, J. Strayer (Eds.), *Empathy and Its Development*, Cambridge University Press, 17–37.
- Вудс (1975): W. F. Woods, The hero in search of himself: the ethical development of the hero in *Yvain, Parzival and Sir Gawain and the Green knight*, Indiana University.
- Грин (1982): D. H. Green, *The Art of Recognition in Wolfram's 'Parzival'*, Cambridge University Press.
- Гринфилд (2004): J. Greenfield, 'Waz hân ich vernomn?' (120, 17): Überlegungen zur Wahrnehmung von Schall im *Parzival* Wolframs von Eschenbach, John Greenfield (Hg.), *Wahrnehmung in Parzival Wolframs von Eschenbach: Actas do Colóquio Internacional 15 e 16 de Novembro de 2002*, Porto: Faculdade de Letras da Universidade do Porto, 133–150.
- Десети (2010): J. Decety, The Neurodevelopment of Empathy in Humans, *Dev Neurosci*, 32(4), 257–267.
- Ерисман (1919): G. Ehrismann, Die Grundlagen des ritterlichen Tugendsystems, *Zeitschrift für deutsches Altertum und deutsche Literatur*, 56, 137–216.
- Ешенбах (2017): W. von Eschenbach, *Parzival*, übersetzt von Dietmar Peschel, Erlangen: FAU University Press.

Засенхаузен (2007): R. Sassenhausen, Emotionsdarstellungen als Instrument differenter Kindheits- und Jugendentwürfe im *Parzival* Wolframs von Eschenbach und im *Tristan* Gottfrieds von Straßburg, *Z Literaturwiss Linguistik*, 37, 155–169.

Зобеница (2007): N. Zobenica, Mit o Gralu u srednjovekovnoj evropskoj književnosti, *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu*, knj. XXXII, Novi Sad: Filozofski fakultet, 541–579.

Зобеница (2013): N. Zobenica, Kulturološki aspekt prevodenja Volframovog *Parcifala* na srpski jezik, *Susret kultura: zbornik radova*, knj. 2, Novi Sad: Filozofski fakultet, 741–749.

Јунг, Франц (1998): E. Jung, M.-L. von Franz, *The Grail Legend*, transl. by Andrea Dykes, Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

Казанова (2011): L. Casanova, *Vom Narren zum Gralskönig: Die Bedeutung der minne für Parzivals Entwicklung*, Stockholms universitet.

Класен (2010): A. Classen (ed.), *Handbook of Medieval Studies: Terms – Methods – Trends*, Berlin, New York: Walter de Gruyter.

Куске (2018): L. Kuske, *Wie der Held wird, was er ist. Identitätskonstruktion in Hartmanns von Aue 'Iwein' und Wolframs von Eschenbach 'Parzival'*, Universität Kassel.

Макдоналд, Месинџер (2010): N. M. McDonald, D. S. Messinger, The Development of Empathy: How, When, and Why, In: A. Acerbi, J. A. Lombo, J. J. Sanguinetti (Eds.), *Free Will, Emotions, and Moral Actions: Philosophy and Neuroscience in Dialogue*, IF-Press.

Мертенс Флори (2006): K. Mertens Fleury, *Leiden lesen: Bedeutungen von compassio um 1200 und die Poetik des Mit-Leidens im 'Parzival' Wolframs von Eschenbach*, Berlin, New York: Walter de Gruyter.

Сакер (1963): H. Sacker, *An Introduction to Wolfram's 'Parzival'*, Cambridge University Press.

Фишл (2016): T. Fischl, *Mitgefühl – Mitleid – Barmherzigkeit. Ansätze von Empathie im 12. Jahrhundert*, München: Herbert Utz Verlag.

Хачинс (2012): E. Hutchins, *Parzival: An Introduction*, Temple Lodge Publishing.

Хофман (2010): M. L. Hoffman, *Empathy and Moral Development: Implications for Caring and Justice*, Cambridge University Press.

Штермер-Кажза (2002): U. Störmer-Caysa, Mitleid als ästhetisches Prinzip: Überlegungen zu Romanen Hartmanns von Aue und Wolframs von Eschenbach, *Encomia-Deutsch. Sonderheft der Deutschen Sektion der ICLS*, Tübingen, 64–93.

Штро (2011): F. Stroh, *Handbuch der germanischen Philologie*, Berlin, New York: Walter de Gruyter.

Branka B. Ognjanović

University of Niš

Faculty of Philosophy

Department of German Language

EMPATHY AS A DEVELOPMENTAL TASK IN WOLFRAM VON ESCHENBACH'S *PARZIVAL*

Summary: The paper presents an overview of the existing interpretations of the key developmental task of the protagonist in the medieval novel *Parzival* by Wolfram von Eschenbach, namely, the awakening of empathy and asking the right question to the Grail keeper. The goal of the paper is to emphasize the importance of empathy for Parzival's development from naivete (*tumpheit*) and overall ignorance regarding the social conventions of the knightly society in the High Middle Ages to potential maturity and wisdom (*wīsheit*), which could be part of an inner, authentic process of growth, but also a consequence of mere obedience. The analysis contains firstly the definitions of the term *empathy*, which can be understood as a psychological term as well as one of the virtues within the knightly system of virtues (*ritterliches Tugendsystem*), secondly the examination of Parzival's childhood and education and his relationship to different role models and teachers as a source of his naivete and lack of compassion, and finally the interpretation of the key scenes in the Grail castle Munsalvaesche and his development of empathy, personal growth and the ability to become part of the knightly society.

Keywords: compassion, developmental task, knightly virtues, medieval literature, Parzival.